

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

UDC 378.14

O INTEGRACJI TEORETYCZNYCH I PRAKTYCZNYCH ASPEKTÓW BADANIA SOCJALNO-PSYCHOLOGICZNEJ ADAPTACJI STUDENTÓW-CUDZOZIEMCÓW

Lucenko W.I.

Państwowa wyższa szkoła «Narodowy uniwersytet górniczy»

Lucenko O.W.

Kijowskie Gimnazjum № 48

W tym artykule omówiono problemy adaptacji studentów zagranicznych do warunków ukraińskiego środowiska edukacyjnego. Oferowane metody pedagogicznego oddziaływania, skierowane na tworzenie warunków adaptacji i osiągnięcia skutecznego efektu uczenia się języka ukraińskiego jako obcego. Wybrane jako szkoleniowe, metody sprawdzają się jako racjonalne i optymalne metodyczne wskazówki. Są one umieszczone na oczekiwania wielokulturowej grupy i sprzyjają ustępliwemu przystosowaniu do obcego otoczenia każdego zagranicznego studenta z właściwym tylko jemu mentalnościowym i społecznym doświadczeniem. W artykule autorzy starają się połączyć teoretyczne i praktyczne aspekty problemu początkowego etapu adaptacji studentów-cudzoziemców w nowym środowisku kulturalnym.

Słowa kluczowe: zagraniczni studenci, społeczno-psychologiczna adaptacja, integracja metod, teoretyczne metody, praktyczne metody.

Inscenizacja problemu. Międzynarodowy charakter nowoczesnej edukacji wyraża się we wzroście mobilności akademickiej studentów, w zwiększeniu liczby studentów zagranicznych w świecie.

Od tego, jak długo i z jakimi kosztami odbywa się proces adaptacji, zależą bieżące i przyszłe sukcesy studentów zagranicznych, proces ich zawodowego rozwoju.

Dzięki nowym trendom w edukacyjnej przestrzeni u studentów wzrasta zainteresowanie do uzyskania szkolnictwa wyższego za granicą. Jak wynik, mnóstwo zagranicznych studentów kształci się w uczelniach Ukrainy.

Aktualnymi pytaniami w warunkach intensywnie rozwijających się i wzmacniających się między państwowych kontaktów są przystosowanie zagranicznych studentów do przestrzeni edukacyjnej i adaptacja do nowego socjologiczno-kulturalnego środowiska, przedstawionego nowym społeczeństwem, miastem i tymi kulturalno-deterministycznymi realiami, z którymi oni spotykają się w innej społeczności. Podniesiony problem adaptacji studentów zagranicznych do takiego socjologiczno-kulturalnego środowiska staje światowym zjawiskiem, wymagającym pedagogicznego naukowego rozwiązania.

Analiza ostatnich badań i publikacji. W krajowej i zagranicznej socjologicznej nauce problemami adaptacji społecznej osobowości produktywnie zajmowali się T.I. Dowgodko [1], N.W. Pilipenko [2], D.O. Porocho [3], L.I. Rybaczenko [4], S.M. Chatuncewa [5], itp. Należy pamiętać: zarówno zagraniczne, jak i krajowe socjologowie proces adaptacji społecznej osobowości rozpatrywali głównie w ramach teorii ról społecznych jako proces przystosowania jednostki do zalecanych norm społecznych i ról. Większość badaczy podkreśla aktywny charakter procesu adaptacji osobowości. W ich pracach uzasadnione postanowienia o tym, że proces adaptacji

społecznej występuje jako środek dla kształtowania i rozwoju osobowości.

Badania ostatnich lat wskazują, że specyfika adaptacji społecznej osobowości polega na wielowymiarowości: jest to przystosowanie do warunków życia w innym kraju, i do jego tradycji i norm zachowania społecznego, i do nowego otoczenia społecznego. Głównymi kierunkami adaptacji zagranicznych uczniów do środowiska społecznego spółki przejmującej jest socjokulturowy, socjokomunikatywny i socjobytowy elementy tego procesu, ponieważ w całości obejmują one główne aspekty życia i działalności społecznej adaptantów [3].

Formułowanie celów artykułu. Celem niniejszego artykułu jest próba scalenia teoretycznych i praktycznych aspektów problemu początkowego etapu adaptacji studentów-cudzoziemców w nowe środowisko socjokulturowe.

Przedstawienie materiału podstawowego badania. Trafiając do innego środowiska socjokulturowego cudzoziemiec odczuwa konieczność zaadaptowania się w nim z różnych punktów widzenia: 1) jako przedstawiciel swojego kraju, tzn. jako wyraziciel swojej tradycyjnej etnicznej socjokultury, zwyczajów, norm zachowania, systemu wartości itp.; 2) jako młody człowiek, tzn. jako jednostka o określonym doświadczeniu społecznym i specyficznych cechach osobowych; 3) jako student, tzn. jako podmiot działania środowiska pedagogicznego i jako obiekt wpływu tego środowiska. Proces «wchodzenia» do nowego środowiska socjokulturowego, jest procesem złożonym i bardzo trudnym. Każda jednostka uczestnicząca w tym procesie musi pokonać mnóstwo różnic socjokulturowych (na przykład: etycznych, wartościowych, językowych itp.), dokonać korekty swego przeszłego doświadczenia społecznego, statusu i zachowania z «nowym» statusem społecznym zgodnie z wymaganiami i normami życia przyjętymi w «nowym» kraju pobytu. W tej sytuacji trudno jest poradzić

sobie samodzielnie, bez pomocy osób mających kontakty zawodowe z cudzoziemcami, przede wszystkim bez pomocy nauczycieli. Z badań autorów zagranicznych nad problemem adaptacji cudzoziemców w różnych krajach wynika, że na początku swego pobytu w «nowym» kraju student ma poczucie optymizmu i entuzjazmu, liczy na osiągnięcie sukcesu na uczelni. Ten etap autorzy nazywają «miodowym». W miarę włączania się studenta do codziennej pracy pojawiają się trudności, z jakimi nigdy wcześniej się nie spotkał, powstaje bariera, między nim samym i środowiskiem działalności życiowej. Jeśli student nie pokona tej bariery w odpowiednim czasie, to początkowe pozytywne emocje mogą zmienić się w zaniepokojenie, zagubienie, depresję, a czasem i we wrogość w stosunku do środowiska, z którym obcuje i do kraju, w którym student przebywa. Dlatego jednym z głównych zadań wykładowców pracujących w obcokrajowcami jest dostrzeżenie zarysowującego się kryzysu adaptacyjnego oraz wyjaśnienie studentom faktu, że problemy i trudności, z którymi się spotykają, mają obiektywny charakter i należy wspólnie szukać wyjścia z powstałej sytuacji. Takie zainteresowanie i włączenie się wykładowcy do procesu pokonywania przez studenta trudności i problemów pomoże stworzyć warunki do współpracy w pełnym zaufaniu, pokonać barierę adaptacyjną i w rezultacie stworzyć studentowi możliwość efektywnej pracy i pomyślnych kontaktów z przedstawicielami nowego środowiska socjokulturowego oraz pozwoli nawiązać łączność wertykalną (nauczyciel-student) i horyzontalną (student-student) w nowym systemie pedagogicznym. Ważny jest także stopień początkowego kontaktu. Trafiając do studium przygotowawczego student występuje w roli pasywnego widza i postronnego obserwatora. Dopiero po nawiązaniu określonych stosunków z nauczycielami i innymi studentami staje się on uczestnikiem tych stosunków, a w związku z tym aktywnie współdziała z innymi ludźmi. Poziom kontaktowości studenta, stopień jego współdziałania we wszystkich sferach funkcjonowania w nowych warunkach socjokulturowych obowiązkowo odbija się – pozytywnie lub negatywnie – na dalszym pobycie cudzoziemca w studium przygotowawczym, a także później – już na uczelni – i wpłynie na wyniki nauczania studenta. Znany psycholog i pedagog B. G. Ananjew podkreślał, że doświadczony nauczyciel nie może osiągnąć wysokiej efektywności nauczania bez głębokiej znajomości cech osobowości swoich studentów i motywów ich zachowania. W pracy z cudzoziemcami ta teza ma podwójne znaczenie. Wykładowcy studium przygotowawczego, aby osiągnąć pozytywne wyniki swojej działalności, powinni być dobrymi pedagogami, powinni władać wszystkimi metodami oddziaływania na każdego studenta z osobna i na międzynarodową grupę w całości. Obserwacja zainteresowań jednostkowych i grupowych w wielonarodowej grupie studenckiej może służyć jako jeden ze sposobów wpływu na rozwój tych zainteresowań, jak również może być przydatna w przewidywaniu skuteczności procesu nauczania. Należy zauważyć, że pod kierunkiem wykładowcy – pedagoga właśnie w grupie dydaktycznej kształtuje się i rozwija nawyki rzeczowych i życzliwych stosunków, doświadczają się uczucia sympatii, powstaje komfort psycholo-

giczny i atmosfera sprzyjająca pracy. Rola wykładowcy studium przygotowawczego jest ogromnie ważna. Jest on jakby «mostem», po którym student wchodzi do nowego środowiska pedagogicznego, to on jest «punktem orientacyjnym» w procesie adaptacji do tego środowiska. Właśnie dlatego autorytet wykładowcy studium przygotowawczego kształtuje się w oczach studentów przede wszystkim na podstawie jego cech osobistych i zawodowych, a konkretnie na podstawie stosunku wykładowcy do osobowości każdego studenta, dobroci, sprawiedliwości, komunikatywności, taktu – z jednej strony – na podstawie jego erudycji ogólnej i zawodowej, umiejętności przekazywania swej wiedzy studentom i kształtowania w nich określonej sumy nawyków i umiejętności – z drugiej strony. Im wyższy jest autorytet wykładowcy u studentów, im aktywniejsza jest jego rola w początkowym procesie adaptacji studenta, tym na większy efekt można liczyć. Aby zyskać uznanie wykładowca studium przygotowawczego powinien: głęboko znać swój przedmiot nauczania – na współczesnym poziomie nauki; znać współczesną metodykę nauczania danego przedmiotu dla specyficznego cudzoziemskiego audytorium; orientować się w psychologii każdego studenta z osobna i grupy jako całości wykorzystując w tym zgodne z celem formy wpływu pedagogicznego; umieć wykorzystać swoje cechy osobiste w organizacji wspólnej ze studentami działalności; właściwie reagować na stan emocjonalny każdego studenta oddzielnie i grup w całości; podtrzymywać pozytywne nastawienie do procesu nauczania, stymulować to nastawienie w czasie zajęć dydaktycznych; stwarzać i podtrzymywać przychylną atmosferę w grupie dydaktycznej. Wszystko to wpłynie nie tylko na podniesienie autorytetu wykładowcy, ale i na skrócenie procesu adaptacji u określonej grupy studentów, i w rezultacie przyczyni się do podniesienia efektów nauczania cudzoziemców na początkowym etapie przygotowania do studiów. Takie przesłanki teoretyczne są wynikiem badań początkowego procesu adaptacji cudzoziemców studium przygotowawczego do nowego środowiska socjokulturowego. Badania zostały przeprowadzone przez autorki niniejszej pracy. W ich toku analizowane były tradycyjne czynniki adaptacji i niektóre subiektywne czynniki, które tak czy inaczej wpływają na efektywność procesu nauczania cudzoziemców na początkowym etapie przygotowania do studiów. Do tradycyjnych czynników w procesie adaptacji studentów, które umożliwiają im funkcjonowanie w nowych warunkach socjokulturowych zalicza się: klimatyczny (adaptacja do warunków klimatycznych Ukrainy); osobisto-psychologiczny (adaptacja do życia bez krewnych i bliskich); socjalno-bytowy (adaptacja do życia w studium przygotowawczym, do samodzielności bytowej i materialnej); czynnik kontaktu międzyjednostkowego (adaptacja do międzynarodowego składu grup dydaktycznych); czynnik możliwości przystosowania się do systemu pedagogicznego (adaptacja do innego systemu kształcenia, do innych zasad sprawdzania wiedzy, do wymagań do roli wykładowcy itp.). Wyniki naszych analiz zwracają uwagę na to, że największe trudności w procesie adaptacji powodują dwa ostatnie czynniki. Właśnie dlatego dodatkowo przestudiowaliśmy taki subiektywny czynnik procesu adaptacji, jakim

jest wpływ na ten proces atmosfery psychologicznej w grupach dydaktycznych oraz przebadaliśmy zależność powodzenia w nauczaniu studentów studium przygotowawczego od tego czynnika. W przeprowadzonym badaniu autorki wykorzystaliśmy standardową ankietę *Atmosfera w grupie*, przetłumaczoną dla wygody studentów na pięć języków pomocniczych. Taka ankietę obejmuje 10 standardowych czynników psychologicznych warunkujących normalny, przychylny klimat, niezbędny do produktywności, skutecznej działalności dydaktycznej. Na przykład: życzliwość-wrogość, wzajemne wsparcie – nieżyczliwość, zaciekawienie – nuda itp., to kryteria o przeciwnych znaczeniach, charakteryzujące atmosferę psychologiczną. W celu przeanalizowania tych 10 czynników psychologicznych autorki pogrupowały je w 4 bloki według zawartości treściowej: 1. Blok konotatywny, określający poziom nastawienia emocjonalnego oddzielnej jednostki i grupy dydaktycznej w całości. 2. Blok zadowolenia, określający poziom efektywności i zadowolenia studentów z procesu nauczania w całości, jak i z jego części składowych. 3. Blok gnostyczny, wskazujący na obecność lub brak bogatych w treści aspektów informacyjno-poznawczych w programach nauczania każdego przedmiotu z osobna. 4. Blok kognitywny ustalający poziom związków komunikatywno-zawodowych wewnątrz grupy dydaktycznej, tak wertykalnie (wykładowca-student), jak i horyzontalnie (student-student). Uczniowie zajmujący się dziedziną psychologii pedagogicznej twierdzą, że tylko przy wystarczająco wysokim poziomie wzajemnego oddziaływania wszystkich wymienionych cech-komponentów, charakteryzujących atmosferę psychologiczną w grupach dydaktycznych, można oczekiwać bardzo dobrego rezultatu działalności pedagogicznej i bardzo dobrego rezultatu końcowego – wysokich wyników nauczania studentów-cudzoziemców. Aby otrzymać porównywalne rezultaty we wszystkich grupach cech atmosfery psychologicznej, a to znaczy, aby otrzymać ocenę efektywności procesu nauczania w studium przygotowawczym, autorki przyjęły specjalny współczynnik obliczeniowy. Za maksymalny współczynnik przyjęto 1,00. Następnie wyliczany był średni przewidywany współczynnik konkretnej cechy w ramach całego wydziału. Wyliczany też był współczynnik każdej cechy w ramach każdego konkretnego przedmiotu nauczania. Przy takim podejściu autorki miały możliwość przeanalizować odchylenia od norm. Należy zwrócić uwagę na to, że analiza otrzymanych wyników pozwala wysunąć wniosek o tym, że w studium istnieją poważne rezerwy dla doskonalenia działalności pedagogicznej wykładowców i dla podniesienia efektywności całego systemu pedagogicznego. Otrzymane wyniki potwierdzają teoretyczne założenia badania o tym, że proces adaptacji cudzoziemca, czas trwania tego procesu bezwarunkowo

wpływają na efektywność procesu nauczania. Z kolei efektywność procesu dydaktycznego w studium przygotowawczym w dużym stopniu zależy od wykładowcy, od jego profesjonalizmu, doświadczenia metodycznego, psychopedagogicznego przygotowania do pracy z cudzoziemcami, od jego cech osobistych, chęci i umiejętności stwarzania komfortowej atmosfery psychologicznej na zajęciach. Cudzoziemiec w studium przygotowawczym widzi w wykładowcy nie tylko nauczyciela, od którego można uzyskać określony zasób wiedzy, ale i człowieka, od którego w razie konieczności można uzyskać pomoc. Tylko wzajemne zrozumienie i szacunek mogą doprowadzić do współdziałania i współpracy, bez których niemożliwe jest efektywne funkcjonowanie takiego systemu pedagogicznego, jakim jest studium przygotowawcze dla cudzoziemców. Brak elementów współpracy może doprowadzić do negatywnych zjawisk: złych wyników w nauce, do opuszczania zajęć bez ważnej przyczyny, do konfliktów studenta z nauczycielami i innymi studentami z grupy, do łamania dyscypliny itp. Wyniki badania przeprowadzonego przez autorki pozwalają zauważyć, że obecność wymienionych negatywnych zjawisk w niemalym stopniu można odnieść do niewystarczająco efektywnej pracy zespołu pedagogicznego. Niewątpliwie wszystko to negatywnie odbija się na zdolności studenta do pracy i na jego stosunku do nauki, na osobowości studenta, i w ostatecznym rozrachunku na adaptacji cudzoziemca do nowego środowiska społecznego i do systemu nauczania. Analizując tradycyjne i subiektywne czynniki procesu adaptacji cudzoziemców autorki doszły do wniosku, że centralną «figurą» wpływającą na rezultat końcowy, tzn. na osiągnięcie przez studenta dostatecznie stabilnego poziomu przystosowania, jest wykładowca studium przygotowawczego. Dlatego właśnie na zakończenie artykułu autorki uważają za nieodzowne jeszcze raz przypomnieć osobom pracującym z cudzoziemcami na początkowym etapie ich «wchodzenia» do nowego środowiska, że to właśnie my kształtujemy atmosferę psychologiczną, wpływamy na klimat psychologiczny w grupie dydaktycznej, my stwarzamy korzystne warunki do wydajnej pracy studenta, my ponosimy odpowiedzialność za poziom przygotowania jednostki do nowych warunków jej życiowej działalności.

Wnioski z tego badania i perspektywy. Podsumowując, należy pamiętać, że adaptacja studentów-cudzoziemców do edukacji środowiska – to złożone zjawisko, które obejmuje kilka rodzajów adaptacji. Sukces procesu adaptacji zapewnia odpowiednie współdziałanie studentów-cudzoziemców z socjologiczno-kulturalnym i intelektualnym środowiskiem uczelni, psychoemocjonalną stabilność, kształtowanie nowych cech osobowości i statusu społecznego, rozwój nowych ról społecznych, nabycie nowych wartości, zrozumienie znaczenia tradycji przyszłego zawodu.

Lista literatury:

1. Dowgodko T.I. Osobliwości propedewtycznego przygotowania studentów-cudzoziemców i ich psychologiczno-pedagogiczna adaptacja w środowisku naukowym wyższych uczelni / T.I. Dowgodko // Realizacja tradycyjnych metod i poszukiwanie innowacji w procesie kształcenia studentów zagranicznych w nowoczesnej szkole wyższej: Materiały międzynarodowej naukowo-metodycznej konferencji – Charków: NTU «HP», 2008. – 362 s.
2. Pilipenko N.W. Motywacyjne mechanizmy adaptacji zawodowej osobowości / N.W. Pilipenko // Społeczna psychologia. – 2008. – Nr 3. – S. 131–136.

3. Poroch D.O. Adaptacja studentów zagranicznych do warunków życia i nauki na Ukrainie (na przykładzie LGMU) / D.O. Poroch // Wisn. Ługan. narod. uni-tu im. T. Szewczenki: Ped. nauki. – 2009. – № 23(186). – Cz. IV: Międzynarodowa nauk.-prakt. konf. «System wartości priorytetów edukacji w XXI wieku: europejski wektor szkoły wyższej» (2–6 paź. 2009 r.). – S. 209–215.
4. Rybaczenko L.I. Przygotowanie studentów zagranicznych w uczelniach Ukrainy: podsumow. dis. nominowanej do naukow. stopnia kandydata. ped. nauk. : spec. 13.00.01 "Ogólna pedagogika i historia pedagogiki" / L.I. Rybaczenko. – Ługańsk, 2010. – 20 s.
5. Chatuncewa S.M. Teoretyczne aspekty badania procesu adaptacji / S.M. Chatuncewa // zbiór nauk. prac. – K.: Naukowy świat, 2001. – S. 189–194.

Луценко В.І.

Державний вищий навчальний заклад
«Національний гірничий університет»

Луценко О.В.

Київська гімназія № 48

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ: ІНТЕГРАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація

У цій статті розглядаються проблеми адаптації іноземних студентів до умов українського освітнього середовища. Пропонуються методи педагогічної взаємодії, спрямовані на створення умов адаптації та досягнення ефективного результату навчання української мови як іноземної. Обрані навчальні методи зарекомендували себе як раціональні й оптимальні методичні прийоми. Вони зорієнтовані на очікування мультикультурної групи і сприяють неконфліктному пристосуванню до чужого середовища кожного іноземного студента з притаманним тільки йому ментальним і соціальним досвідом. У статті автори роблять спробу об'єднати теоретичні та практичні аспекти проблеми початкового етапу адаптації студентів-іноземців у новому для них культурному середовищі.

Ключові слова: іноземні студенти, соціально-психологічна адаптація, інтеграція методів, теоретичні методи, практичні методи.

Луценко В.И.

Государственное высшее учебное заведение
«Национальный горный университет»

Луценко О.В.

Киевская гимназия № 48

ОБ ИНТЕГРАЦИИ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ И ПРАКТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ

Аннотация

В данной статье обсуждаются проблемы адаптации иностранных студентов к условиям украинской образовательной среды. Предлагаются методы педагогического взаимодействия, направленные на создание условий адаптации и достижения эффективного результата обучения украинскому языку как иностранному. Выбранные в качестве обучающих, методы зарекомендовали себя как рациональные и оптимальные методические приемы. Они ориентированы на ожидания мультикультурной группы и способствуют неконфликтному приспособлению к чуждой среде каждого иностранного студента с присущим только ему ментальным и социальным опытом. В статье авторы пытаются объединить теоретические и практические аспекты проблемы начального этапа адаптации студентов-иностранцев в новой культурной среде.

Ключевые слова: иностранные студенты, социально-психологическая адаптация, интеграция методов, теоретические методы, практические методы.

Lutsenko V.I.

Public Higher Education Institution «National mining University»

Lutsenko O.V.

Kyiv Gymnasium № 48

ON THE INTEGRATION OF THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE STUDY OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS

Summary

This article discusses the problems of adaptation of foreign students to the conditions of the Ukrainian educational environment. The methods of pedagogical interaction aimed at creating conditions for adaptation and achieving an effective result of learning Ukrainian as a foreign language are proposed. Selected as training methods have proven themselves as rational and optimal methodical techniques. They are focused on the expectations of a multicultural group and contribute to non-conflict adaptation to the alien environment of each foreign student with inherent mental and social experience. In the article the authors try to combine theoretical and practical aspects of the problem of the initial stage of adaptation of foreign students in the new cultural environment.

Keywords: foreign students, social and psychological adaptation, integration of methods, theoretical methods, practical methods.